

АПОТЕОЗА ЖИВОТНОЈ/КЊИЖЕВНОЈ ДОСЛЕДНОСТИ, ХРАБРОСТИ И, УПРКОС СВЕМУ, ВЕДРИНИ

Вуле Журић, *Република Њојић*, Службени гласник, Београд 2015

Рецентно Журићево дело, жанровски означено као „народнослободилачки роман у девет офанзива”, базирано је, у тематском и структурном смислу, на прилично једноставној платформи – кроз девет поглавља развија се животна путања писца из Хашана, од његовог рођења, крштења, детињства испуњеног играма и дружењем са дедом Радетом, преко школовања у Бихаћу и Београду, описа његових пријатељстава, списатељске каријере и историјског контекста, судбине писца у ратним и послератним околностима, па све до путовања у Андалузију и СССР и несретног окончања његовог живота. Поменути утисак једноставности, међутим, варљиве је природе, будући да дело подразумева знатно комплекснија, криптичнија психолошка струјања отелотворена у личности Њопића као главног јунака. Иако усмерен ка посвећеном и акрибичном изучавању Њопићевог животног и стваралачког тока, Журић настоји да се дистанцира од пуког евидентирања биографских података, изношења сувопарне, торпидне фактографије какво се понекад може наћи у описима живота знаменитих фигура, те да своје стваралачке снаге упуту првенствено ка имагинативном реконструисању разноврсних димензија Њопићевог унутрашњег трајања, ка понирању у дубинске просторе пишчеве личности, описујући пластично, песнички занесено, уз присуство разноврсних облика хумора, различита стања свести овог писца изразито гдара за реалистичко, епски монументално, ведрином и лиризмом прожето описивање народног живота и менталитета. Сцене уписа младог Њопића у основну школу, смишљања писменог задатка из српскохрватског језика како би уписао Учитељску школу, доласка у Београд у којем га већ на почетку опседају туробни предосећаји кад погледа Саву и мост, изванредни су примери Журићевог дара за психолошка нијансирања карактера. Емоционална рафинираност и фрагилност овог књижевног али и стварног Њопића блиставо су истакнуте и у описима пишчеве немогућности да напише причу о умрлим пријатељима Милету Бекути и Зији Диздаревићу, у предочавању његовог сординираног али увек присутног осећаја угрожености услед перфидне хајке и присмотре организоване од стране Партије и Броза након објављивања „Јеретичке приче”, као и у начинима исказивања његовог незадовољства тадашњим стањем у књижевности, третманом и улогом писца у комунистичком времену. Изузетно оцртавање Њопићевих менталних гравира ипак највише долази до изражаја на финалним страницама деветог поглавља, које тематизује последње тренутке његовог живота, завршне рефлексивне меандре бића затеченог на међи овоземаљског и оноземаљског света. Смисао за

силовито предочавање психолошких палпитација Ћопића као јунака отуда се разумева као аподиктична вредност Журићевог романа и уједно разлог због којег би ово дело, у жанровском смислу, било упутније именовати, уместо романом, духовном биографијом. Особеност *Рејублице Ћопић*, која би, с друге стране, несумњиво могла побудити несасгласја међу тумачима, тиче се Журићевог евоцирања Ћопићевог модела писања, израженог до те мере да би литерарни текст, а нарочито његов аутор, могли бити изложени замеркама деривативности и подражавања препознатљивих ћопићевских приповедних и стилских обележја. Премда се ове подударности доиста запажају на више нивоа (ослањање на реалистички проседе, лиризам, топао, ведри хумор који у навратима носи критичку, субверзивну црту), склони смо да приповедно ткање ове књиге схватимо као успели *mélange* Ћопићевог начина писања, којем Журић оправдано прибегава желећи да обликује омаж достојан писца чији живот излаже, и ауторовог снажног и живописног уметничког транспоновања биографске грађе, имагинативног допуњавања евентуалних празнина и спретног понирања у психолошке структуре. Баш као што су у Ћопићевом детињству напоредо постојали деда Раде, директор основне школе, учитељица модрих очију и Милош Обилић, Стари Југ Богдан и Косовка Девојка, баш као што у Ћопићевом опусу истовремено трају Сибир и Лика, тако и у *Рејублицу Ћопић* коегзистирају Ћопић приповедач, онакав каквог га је рекреирао аутор књиге, и Журић приповедач, способан за литерарни преображај фактографских наслага, за обликовање историјског контекста, уживљавање у дух епохе и оживљавање унутрашњег живота подгрмечког писца. Најзад, оваквим поступком казивања у веродостојно ћопићевском кључу Журићу полази за руком да, хотимично или нехотично, успостави игру са самим читаоцем који, занесен баш таквим излагањем догађаја, губи свест о реалном и фикционалном, те у навратима помишља како чита дело проистекло из аутентично Ћопићевог пера.

Догађаји из пишевог живота, од раног периода до последњих дана, уплетени су, узгредно, али сасвим довољно да их је могуће контекстуализовати или тумачити из хумористичког угла, у мрежу историјских реминисценција или ондашњих збивања. Трагови историјског памћења провејавају најпре кроз опис престрављеног дечака Ћопића, који ноћ пред упис у основну школу сања Девет Југовића и Косовку Девојку што носи бурбон уиски, како је говорио Ник Ћулибрк, али и кроз чињеницу да је сам упис уприличен на Видовдан, када су на Косову изгинули многи српски јунаци и када је, потом, „Гавро у Сарајеву уцмекао Фердинанда и госпођу приде.” Евоцирање Првог светског рата реализује се и у склопу предочавања судбине Ћопићевог стрикана Николетине, који се још у Америци пријавио у добровољце и у Србију вратио таман уочи Колубарске битке. Много фреквентнији су, међутим, помени личности и

догађаја из Другог светског рата и народноослободилачке борбе: Хитлерови бомбардери, разарање већег дела Европе, Црвена армија, дефилеи народноослободилачке војске, свечани говори и партизанске песме којима писци, Ћопић и Скендер Куленовић пре свих, крепе народни елан. Дух епохе манифестује се не само посредством описа Ћопићевог доживљаја Београда, у којем се суочио са „чаплиновским сиромаштвом”, али и са врло живим, раскошним уметничким животом, него и кроз оцртавање атмосфере некадашње СФРЈ, у којој се непрекидно осмехивало, аплаудирало и самоуправљало.

Један од уметнички најуспелијих аспеката *Републике Ћопић* тиче се широког дијапазона реализоване комике, од топлог и благог хумора до критички интонираног, према хијерархији непријатељски настројеног смеха, који демаскира контрадикције и недостатке комунистичког режима. Сцена у којој Ћопићева баба заборавља најпре име које унук треба да добије на крштењу, а потом и самог унука у биртији, епизода у којој деда назива дечака Ћопића „подгрмечком гологузијом” јер је изгубио гаће током риболова, као и део у којем се описује Ћопићево наводно ослобађање Прдипоља, обилују благонаклоном, добродушном комиком. Овакав тип смеха понекад произилази и из лексичких неправилности: тако млади Ћопић реч интернат разумева као тенернат и присећа се приче Ника Тулибрка „о неком американском ђакону Клинти Истуду који је у једном руднику злата пококао све разбојнике својим ливорвером.” С друге стране, мисао Јурија Борјева да је смех највећи анархист на свету најевидентнија је у оним мислима јунака Ћопића које, отворено или индиректно, критикују комунистичку власт: на Куленовићеву опаску да им ваља кренути међу народ како би агитовали за откуп жита, Ћопић одговара комичном оштроумношћу субверзивног предзнака: „Друже Тито, даћемо ти жито, и бићемо голи, јер те народ воли.” Оваква лукава разумност одевена у критиком натопљен смех запажа се и у Ћопићевој двосмисленој реченици којом је указао не само на лични интерес као крајњи императив владајућег слоја него и на сопствени незавидни положај: „Данас, у доба разних ротација, многи се боје да не изгубе добру фотељу. А ја, пошто немам фотеље, једино се плашим да не изгубим добру столицу.”

Детаљи из стваралачке радионице, основни пишчеви постулати и ритуали, као и тајновити начини настајања дела, одувек су за литерарни еснаф, његове поклонице и остале радозналце представљали један од најинтригантнијих аспеката уметничког деловања. Да у свакој причи има реченица таман колико треба, само што се око њих окупљају и оне непозване, да „треба умјети направити мјеста за ону тишину којом се казује више неголи у сто ријечи”, да је најзад, доследно се држећи ових ставова и ведрог реализма, Ћопић успео не само да објави причу у *Политици*, за чим је толико жудео, него и да постане један од најзначајнијих

писаца „за децу и осетљиве” (примена формулације Данила Киша нам се у овом контексту чини сасвим адекватна) – све су то само неке од значајних чињеница које откривамо захваљујући Журићевој књизи. Ћопићева се уверења свакако најупечатљивије обликују у сцени разговора са руским новинаром Сергејем Довлатовим. У њој знаменити писац поручује не само „да је дата команда да би одабрани међеди кренули у јуриш на свилу и кадифу” него да су чак совјетски писци, изложени најоштријој књижевној критици за време Стаљина, имали светлију судбину од југословенских аутора који нису толико затварани, колико су, међу народом принудно весели, овенчани звањем највољенијих писаца, подносили са више инстанце утврђене и помно бележене књижевне и ванкњижевне грехове. Наслов Журићевог дела отуда блиставо кондензује суштину пишевог живота о којем пијететски сведочи: Ћопић је, ликом и делом, стварао засебну литерарну републику, истински одважно и сопственом принципу доследно, дивно боравиште слободе.

Виолеџа МИТРОВИЋ

НЕУМОРНА ПИТАТЕЉИЦА

Радмила Гикић Петровић, *А где је Чехов?: разговори о њрози*, Orion spirit, Сремска Каменица 2015

У разноврсном списатељском опусу Радмиле Гикић Петровић бројне су књиге које припадају граничним књижевним формама: путописи (из Индије и Кореје) и разговори (о Индији, о прози). И њена приређивачка пракса указује на исто: на светло дана изнела је дневничку прозу (Милице Стојадиновић Српкиње и Анке Обреновић), Српкињину преписку са савременицима, фрагменте епистоларне оставштине свога супруга, професора Светозара Петровића, начинила библиографију радова о Милици Стојадиновић... Сви поменути жанрови – путопис, интервју, дневник, писмо, као и библиографија, подразумевају однос заснован на интерес(овању) за друго и другачије: другог човека (често писца осталог изван магистралног тока: маргинализоване списатељице или апартног Ставана Пешића), далеки другачији предео, давнашње културноисторијске прилике и личности. Истовремено, жанровски обрасци који дефинишу стваралачку праксу Радмиле Гикић Петровић припадају, женетовским речником дефинисано, епитекстуалним формама, односно представљају садржаје који не припадају чисто књижевно-уметничком проседеу, а битни су јер осветљавају контекст, карактер, интиму, биографију и мноштво других детаља који претпостављају ваљану рецепцију.